

KÜRESEL TİCARETTE NELER OLUYOR: BÖLGESEL KAPSAMLI EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMASI

GİRİŞ

Jakarta'da 15 Kasım tarihinde küresel ticaret bakımından önemli bir anlaşmanın tamamlandığı ve 15 ülke tarafından imzalandığı ilan edilmiştir. ASEAN ülkelerinin (Bruney, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam) öncülüğünde Avustralya, Çin, Japonya, Yeni Zelanda ve Güney Kore'nin katılımıyla 2012 yılından bu yana sürdürülen müzakereler nihayet, Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması (Regional Comprehensive Economic Partnership – RCEP) imzalanması ile sonuçlanmıştır.

Anlaşma, liderlerin sanal olarak bir araya geldikleri bir dijital ortamda imzalanmıştır. Törende konuşan ASEAN Genel Sekreteri, RCEP Anlaşmasının imzalanmasını tarihi bir olay olarak nitelendirmiş ve ASEAN'ın bu boyutta çoklu bir ticaret anlaşmasının imzalanmasındaki öncü rolünün, bölgesel ve küresel meydan okumalara karşın teyit edildiğini kaydetmiştir.

Anlaşmaya taraf devlet ve hükümet başkanları yayınladıkları Ortak Bildiri' de, COVID-19 salgınının insanların geçim sıkıntısına yönelik büyük tehdidine rağmen RCEP Anlaşmasını sonuçlandırarak ekonomik kalkınmanın, istihdamın ve bölgesel değer zincirlerinin güçlendirilmesi konularında güçlü bir irade ortaya koyduklarını belirtmişlerdir.² Bildiride anlaşma ile "açık, kapsayıcı, kurallara bağlı ticaret ve yatırım düzenlemelerine" bağlı oldukları ifade edilmiştir.

Ayrıca, gelişmiş, gelişme yolunda ve en az gelişmiş ülkelerin oluşturduğu farklı bir karışım oluşturulduğu ve "eşi görülmemiş bir bölgesel mega ticaret düzenlemesi" yapıldığı da kaydedilmiştir.

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257/Bozkurt+Aran>

² <https://asean.org/joint-leaders-statement-regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-2/>

Anlaşmanın dünya nüfuzunun yaklaşık %30'una denk gelen 2,2 Milyar insanı, küresel Gayrı Safi Yurt içi Hasılanın %30'u olan 26,2 Trilyon ABD Doları ve küresel ticaretin %28'ini kapsadığı ve bu özellikleri dolayısıyla dünyanın en geniş ticaret düzenlemesi olduğu belirtilmiştir.

RCEP anlaşmasında üye ülkelerin, mal ticareti ile ilgili gümrük tarifelerini derhal %65 oranında azaltacağı, kotaların iptal edileceği, kalan tarifelerin ise 20 yıl içinde %90 oranında kaldırılacağı belirtilmektedir.³ Bu arada daha zayıf ekonomilere sahip Myanmar, Kamboçya ve Laos'a ayrıcalık tanınarak gümrük tarifelerini sadece %30 oranında azaltmaları hükme bağlanmıştır.

Müzakerelere başından itibaren katılan Hindistan, Çin'den gelecek ucuz tüketim mallarının sanayisine olumsuz etkisi olacağı düşüncesiyle 2017 yılında anlaşmadan çekilmişti. Ayrıca Hindistan'ın Yeni Zelanda ve Avustralya kaynaklı süt ürünlerinin tarım piyasasını olumsuz etkilemesinden endişe ettiği de belirtilmektedir. Bununla beraber Ortak Bildiride Hindistan'ın anlaşma için ifade ettiği yüksek değer vurgulanarak anlaşmanın Hindistan için açık olduğu kaydedilmektedir.

Anlaşma mal ve hizmet ticareti, yatırımlar, fikri mülkiyet, menşe kuralları, ticaretin kolaylaştırılması ve gümrük işlemler, hayvan ve bitki sağlığı, standartlar ve uygunluk değerlendirmesi, elektronik ticaret, rekabet kuralları, küçük ve orta ölçekli firmalar, ekonomik ve teknik işbirliği ve kamu alımlarını kapsayan 20 bölümden oluşmaktadır. Anlaşmanın 17 eki ve 54 gümrük tarife pozisyonu bulunmaktadır. Anlaşma metnine Ref 1' den ulaşılabilir. Gayet kapsamlı şekilde düzenlenen anlaşmanın sadece gümrük tarifelerine ilişkin Japonya eki 1,300 sayfayı geçmektedir.

Küresel ticaret konularını izleyen saygın düşünce kuruluşlarının genel kanaati, RCEP Anlaşmasının, ticaret kuralları bakımından emsal teşkil edecek yeni ve ileri kurallar ihtiva etmemekle beraber Çin'in uluslararası ticaretteki merkezi rolünün teyit edilmesi bakımından önemli olduğu şeklindedir. Ayrıca Anlaşma ile Çin ve Japonya arasında yeni bir bağ kurulmuş olması da önemsenmektedir.

Çin, Japonya ve Güney Kore, RCEP 'e taraf 15 ülkenin GSYH'lerinin % 80'ni oluşturmaktadır. Başta Çin olmak üzere bu üç ülke, bölgedeki hakim durumları nedeniyle RCEP Anlaşmasından geniş şekilde yarar sağlayacaklardır.

RCEP Anlaşmasına taraf olan ülkeler ve çok taraflı ticaret sistemi bakımından iki yönden ele almak uygun olacaktır:

PAYDAŞLAR BAKIMINDAN ÖNEMİ

Asya ülkeleri arasında kapsamlı bir ticaret anlaşmasının yararlı olacağı düşüncesi esasen bir süredir ileri sürülüyordu. Ancak bölge ülkeleri, özellikle Çin ve Japonya arasındaki jeopolitik gerginlik dolayısıyla bu arayışın gerçekleşmeyeceği düşüncesi hâkimdi. Bu olumsuzluğun giderilmesinde, RCEP Anlaşmasının temelde bir ASEAN girişimi olarak tanımlanmasının ve denkleme Avustralya, Hindistan ve Yeni Zelanda'nın ilave edilmesinin etkili olduğu belirtilmektedir.

Anlaşma Çin'in, bölgesindeki ekonomik ve jeopolitik etkinliğinin tescilli olarak görülebilir. Anlaşma ile gümrük tarifelerinin azaltılması, gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi, birbirine

³<https://www.hsbc.com/insight/topics/asian-nations-sign-new-trade-deal>

uyumlaştırılması ve bölgede iş yapma kolaylığının sağlanması mümkün olacaktır. Bunlara ilaveten belki de en önemli yararı “COVID-19” dolayısıyla hırpalanan “değer zincirinin” paydaş ülkeler arasında güvenceye alınmasıdır.

RCEP Anlaşması ile Güneydoğu Asya ekonomilerinin birbirlerine daha etkin şekilde bağlanması sağlanarak paydaşların teknoloji, üretim, tarım ve doğal kaynakların kullanılmasında işbirliği olanaklarını arttırılmaktadır. Çin’in “kemer ve yol girişiminin” sağlayacağı ulaştırma, enerji ve iletişim olanaklarından RCEP ülkelerinin daha çok yararlanmaları mümkündür.

Diğer bir yararı da “menşe kurallarının” uyumlaştırılması olmuştur. Böylece üretimin farklı aşamalarındaki ara malların paydaş ülkelere belirlenmiş koşullarda tedarik edilmesi ve üretim sürecinde gümrük tarife kolaylıkları ile işbirliği olanaklarının artırılması mümkün olacaktır. Ayrıca RCEP Anlaşmasının menşe kuralları bakımından sağladığı kolaylık, doğrudan yabancı sermaye yatırımları bakımından ilave bir cazibe de katabilecektir.

Uluslararası doğrudan yatırımları izleyen FDI Intelligence yayın organı, RCEP ülkelerinin 2003 yılından bu güne kadar anlaşmaya taraf ülkelere 14 bin yeni doğrudan yatırım (greenfield investment) yaptıklarını ve RCEP bölgesinin AB’den sonra dünyanın en büyük ikinci yatırım bölgesi olduğunu belirtmektedir.⁴

Brookings araştırmacılarının yaptığı simülasyona göre, RCEP anlaşmasının yıllık olarak küresel gelirlere 209 Milyar ABD Doları ilave etmesi beklenmektedir.⁵ Bloomberg’in hesaplarına göre anlaşma uyarınca gümrük tarifeleri %90 oranında azaltıldığında Çin GSYH’si yıllık olarak %0,5 büyüyecek, Güney Kore %1,4 Japonya ise %1,3 oranında yarar sağlayacaktır.⁶

KURALLI TİCARET BAKIMINDAN ÖNEMİ

Asya’da Çin’in merkezi rolünü teyit eden RCEP Anlaşması ile “kurallı ticaret” alanında beklenen gelişmelerin de gerçekleşmeye başladığı görülüyor. Küresel ticaretin Dünya Ticareti Örgütü (DTÖ) merkezli çok taraflı (multilateral) özelliğinin artık yitirildiğini ve sistemin üçlü bir kümelenmeye doğru evirildiği düşüncesine RCEP’ in imzalanması ile güçlü bir kanıt sağlanmıştır. Çin Başbakanı Li Keqiang yaptığı resmi açıklamada RCEP Anlaşmasının imzalanmasını “çok taraflılık (multilateralizm) ve serbest ticaret için zafer” olarak nitelendirmiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra Amerika’nın öncülüğünde oluşturulan “çok taraflı” kuruluşların ve özellikle Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) uluslararası ticaret ile ilgili güncel konulara çözüm üretememesi ve gereksinim duyulan yeni kuralları oluşturamaması büyük paydaşları farklı arayışlara zorlamıştı. Böylece uluslararası ticaretin ABD (USMCA-ABD, Kanada ve Meksika) AB (27 ülke-tek Pazar) ve Çin (RCEP 15 ülke) eksenli üçlü kümelenme etrafında şekillenmeye başladığı görülmektedir.

⁴ J. Dettoni, “RCEP seen through the prism of FDI”; FDI Intelligence; 16 Kasım 2020.

⁵ P.A. PETRİ, “RCEP: A new trade agreement that will shape global economics and politics”, Brookings, 16 Kasım 2020

⁶ <https://www.msn.com/en-us/money/markets/rcep-trade-deal-may-buoy-post-covid-economic-growth-in-asia/ar-BB1b3kG6>

Diğer taraftan RCEP bölgesel ticaret anlaşmalar bakımından da ayrı bir öneme haizdir. ASEAN tarafından 2011 yılında başlatılan serbest ticaret anlaşması girişimi Çin tarafından başından beri hevesle desteklenmiştir. 2010'lu yıllarda ise ABD, Çin'i bölgede yalnızlaştırmak ve bölge ülkelerini Çin'in etkisinden uzaklaştırmak amacıyla Trans Pasifik Ortaklığı (Trans Pacific Partnership – TPP) anlaşmasına öncelik veriyordu. Daha sonra Başkan Trump Yönetimi 2017 yılında TPP Anlaşmasından çekildiğini ilan etmişti. Böylece ABD'nin Asya ekonomik bölgesinden ayrışması (decouple) sürecinin başladığı da ifade edilebilir.

ABD'nin değişen bu tavrı bölge ülkelerini de farklı arayışlara itmiştir. İlk önce 11 bölge ülkesi ABD'yi dışlayarak TPP anlaşması hükümlerine temelde sadık kalmak üzere bazı maddeleri yeniden müzakere etmiş ve "Kapsamlı ve İlerici Trans Pasifik Ortaklık Anlaşması" adıyla 2018 yılında "Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership – CPTPP"ı imzalamışlardı. CPTPP anlaşmasına Avustralya, Bruney, Kanada, Şili, Japonya, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Peru, Singapur ve Vietnam taraf olmuştur. Görüleceği üzere Avustralya, Japonya, Malezya, Bruney, Yeni Zelanda, Singapur ve Vietnam her iki anlaşmaya da (RCEP ile CPTPP anlaşmalarına) taraf olmuşlardır.

Daha sonra 2020 yılında ASEAN ülkeleri, ABD'nin bölgeden ayrıştığı olgusundan hareketle Çin'in etkinliğini kabul etmek durumunda kalarak RCEP anlaşmasını sonuçlandırmışlardır.

RCEP ve CPTPP anlaşmaları temelde bölgesel ticaret anlaşmaları olmakla beraber her ikisine de taraf olan 7 ülke bulunmaktadır. İki anlaşmanın içeriği kıyaslandığında CPTPP' in hükümlerinin daha fazla ticari reform ve yenilikler içerdiği anlaşılmaktadır.⁷

RCEP Anlaşmasının ABD'nin veya AB'nin taraf olduğu serbest ticaret anlaşmalarından farklı bir özelliği bulunmaktadır. RCEP Anlaşmasına taraf ülkelerin ekonomilerini liberal anlayışla düzenlemelerini, işçi haklarını gözetmelerini, çevreye duyarlı olmalarını ve fikri mülkiyet konularına riayet etmelerini gerektiren hükümler içermemektedir.

RCEP anlaşması ile paydaş olmaları dolayısıyla Çin, Güney Kore ve Japonya arasında bir süredir müzakereleri kesilmiş olan üçlü serbest ticaret anlaşmasının da RCEP Anlaşmasının sağladığı ivme ile ele alınarak sonuçlandırılması olanağı da belirlemiştir.

Küresel ekonomi ve ticaret konularında saygın Peterson Institute for International Economics'ın hazırladığı aşağıdaki tablo Asya merkezli bölgesel ticaret anlaşmalarının durumunu açık olarak göstermektedir.

⁷ <https://www.piie.com/blogs/trade-and-investment-policy-watch/china-and-trans-pacific-partnership-or-out>

Bölgesel ticaret anlaşmaları Doğu Asya ekonomilerini ABD'den uzaklaştırarak.

Asya-Pasifik bölgesinde ticaret anlaşması üyeleri

USMCA	ABD			
CPTPP	Kanada	Meksika	Şili	Peru
RCEP-15	Avustralya Yeni Zelanda	Brunei Singapur	Japonya Vietnam	Malezya
	Çin Laos	Kamboçya Myanmar	Endonezya Filipinler	Kore Tayland

#PIECharts

Daha fazlası için [pie.com/research/pie-charts](https://www.pie.com/research/pie-charts)

USMCA = Amerika Birleşik Devletleri-Meksika-Kanada Anlaşması; CPTPP = Trans-Pasifik Ortaklığı için Kapsamlı ve Aşamalı Sözleşme; RCEP = Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık

Not: Hindistan aslen RCEP-16 müzakerelerinin bir parçasıydı, ancak çekilmeyi tercih etti ve böylece RCEP-15 oluşmuş oldu.

Kaynak: data.worldbank.org; yazarların simülasyonu

SON SÖZ

DTÖ'nün kurallı ticaretin gereksinim duyduğu konularda kural oluşturma kabiliyetini yitirdiği, Amerika'da ve Avrupa'da popülizm ve korumacılık akımlarının arttığı bu dönemde, RCEP anlaşması olumlu ve cesaret verici bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ayrıca gelişme eksenli bir mega anlaşma olması da dikkate alınmalıdır.